

SZÁZ ÉVE SZÜLETETT KRÚDY GYULA

Egy különös világ felidézése

Ki volt valójában Krúdy Gyula? Melyik lehetett az igazi arca? Sokféle legenda kelt róla száznyra. Túl sok. Közülük az egyik legveszélyesebb az első világháború előtti „boldog békeidők” szerzőjeként állítja be az író.

Igaz, a közművelődés munkásainak és a pedagógusoknak mindaddig nem sietett segítségére egy olyan átfogó marxista értékelés, amely az eddigi véleményeknél egyértelműbben tisztázná Krúdy helyét és szerepét. Így elég nehéz gloszolni a romantikus és egyéb tévhiteket.

A Petőfi Irodalmi Múzeum Őszi utazások című — jelenleg látható — kiállítása megpróbál valamit tenni — és nem is keveset — a tisztázás érdekében Krúdy Gyula századik születési évfordulója alkalmából. Mindezeket oly módon, hogy szembeállítsa az író különös álmvilágát a század végéig milleniumi hangulatával, az első világháború borzalmaival, majd a fehérterroret követő 1920–30-as évek illúzióromboló valóságával.

Végül is ki volt hát Krúdy? Magányos huszadik századi lo-

Kiállítás a Petőfi Irodalmi Múzeumban

vak, vagy a hangos bohém tanyák otthonosan mozgó vendége? Az őbudai macskakövekkel kirakott álmvilág lakója? Az írói népszerűség és az anyagi gondok egyformán jó ismerőse? Hírlapíró vagy stílusművész, megkésített romantikus, vagy korai szürrealista? A sok vagy-vagy helyébe talán megannyi és-t kellene tenni. Mert már régen eljött az ideje, hogy az író más oldaláról is felfedezzük. Vegyük észre például írónálját.

Különösen ez a centenáriumi kiállítás döbönt rá az író látásmódjának ironikus jegyeire. Elég egy korabeli tárgy elhelyezése valamelyik Szindbád-novella szövegűen idevarázsolt környezetébe, és máris valami idezőjeles más-értelműséget kap minden. A két világháború között tovább fokozódott a kontraszt a Horthy-korszak történelmi valósága és az írói-művészeti világ között. Lehetetlen nem átérzeni, hogy Krúdy maga-teremtette sokszereplős álmvilága me-

nekülés volt a külső körülményektől, miközben az elfordulás és távolodás sajátos művészi ítéletében, az ironiában jutott kifejezésre.

Hiszen 1918-ban az őszirózsás forradalom után reménykedve fogalmazott realiztikusan pontos, határozott mondatokat írt: „Ezen a télen, amely most ránk köszönt, nagy álmok lesznek a magyar földnek. A nép elérkezett régi szerelméhez, a földhöz.” 1919-ben riportkönyvet írt Károlyi földosztásáról, a Tanácsköztársaság idején lapot szerkesztett, és újságírói tollát is az ügy szolgálatába állította. Majd, a sorsváltató remények kihunyta után az árulkodó kérdések következtek: „Mért keresed romfalak, sárga bokrok, vészjóslóan kopasz, vén fák, kordon folyami partok, istenhátamögötti csárdák, sohasem látott furcsa emberek barátságát? Miért fordulsz meg néha elcsüggedve, ha a város felé vinne az utad?” A valóságos színek továbbra sem hiányoznak a leírásokból, de valahogy furcsa, különös jelentést kapnak a szavak. Az író mást mond, mint amiről beszél: „Párköllet szeretnék enni, s hozzá habos sárga söröt inni. A paprikásleves piros színét szeretem, és az útszéli fogadósok elmondják ügyes-bajos dolgaikat nekem, mert barátságos arcom van.”

Ennek a különös világnak a felidézését alig tudják megkönnyíteni Krúdy egykori használati tárgyai. Még egy íróasztal sem maradt utána az utókorra, s a kéziratok jó része szétszóródott. A gazdag képzeletű író szegényen halt meg.

Szóval, nincs nehéz veretű, faragott íróasztal, kényelmes szék, finommivű papírvágó kés. De itt

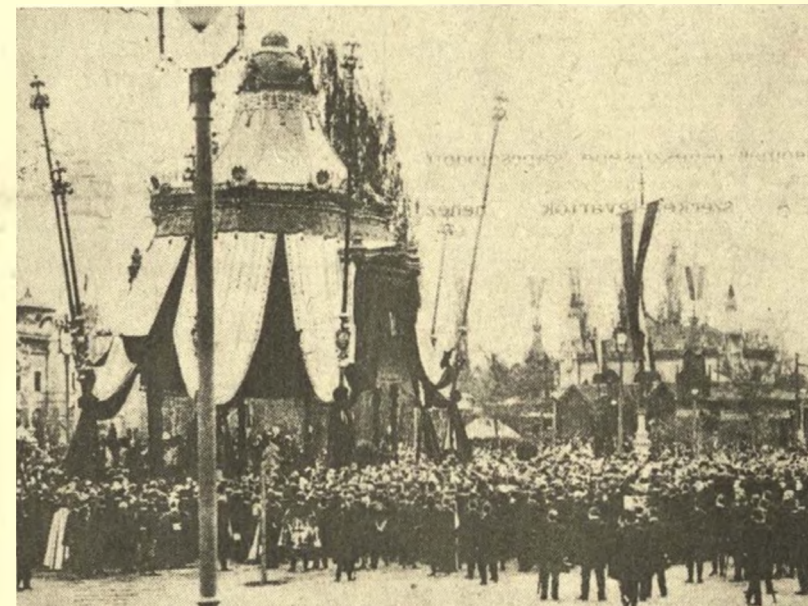
● Az író felesége

● Krúdy 1925-ben

van az ország egyetlen és korhű vörös postakocsija. A varázsos írói látomásokat egykorú szociofotók értelmezik. És Huszárik Zoltán emlékezetes Szindbád-filmjének képekkel is segítenek Krúdy egyedülálló világának megértésében.

Halász Ferenc

● Milleniumi hangulat a múlt század végi Pesten. Erre a kiállításra érkezett a pályakezdő író a fővárosba.

KRÚDY GYULA:

Ó – szerelem*

Azt hiszed, hogy még van az a fajtájú szerelem a világon, amelyről a régi könyvekben olvashatunk, vagy ó-emberektől hallottunk?

...Elmegyünk például sétálni valamelyik nyilvános kertbe, mondjuk, Pesten a Margitszigetre, Debrecenben a Nagyerdőbe, Ungváron vagy Veszprémben és egy padon üldögélve meglátunk egy fehér- vagy feketehűs nőt, aki a napernyője hegyével látszólag csupán szórakozottságból irrogál a homokba — és akit aztán életünk végéig nem felejthetünk el?

...Elballagunk egy cukrászda vanília-színű ablakfüggönye előtt a szokásos mindennapi szomorú gondolatok között, de a függöny egy helyen rést mutat, bepillantunk, anélkül, hogy erre bármi okunk volna, s odabent meglátunk egy nőt, aki kezére hajtva bodros, szép felét, várakozik valakire... Lehetőségek, hogy évtizedek múlva azt gondoljuk, hogy ez a nő bennünket várt, de nekünk nem volt lelkierőnk a kilincsre tenni a kezünket?

...Elfordulhat még napotlikban az az eset, hogy egy elrobogó vonat ablakán vagy egy tavaperőgő kocsiján ülésén meglátunk egy kedves arccsókát, amely oly bi-

zalommal tekint felénk, mintha valahol már találkozott volna, szinte kérdezni látszik szemével: „hogy van azóta, kedves barátom?” — és mi évekig mértelen szemrehányást teszünk magunknak, hogy a hangtalan kérdésre nem feleltünk idejében, megvartuk, amíg a kocsit, a vonat elment, és csak azután jutott eszünkbe a választ megadni.

— Szomorú vagyok, mióta önt, drága hölgyem, nem láthatom. ...Hát az vajon szokásban van még, hogy úri nő és úri férfi egy pillanatra megismerkedjen, majd marad egy vendégeskedő ház idegen szobájában és az egyedülállót a különben jövevényes férfival arra használja fel, hogy habozás nélkül odalépjen a hölgyhöz és megcsókolja annak bal-arcát, mely tudvalevőleg mindig szebb, mint a jobb-arc.

— Harminc esztendeje várok erre a pillanatra! — mondja rövid igazolásképpen az úriember. — És ha pofonutöttem volna? — Kérde a megzavarodott nő. — Akkor a másik arcát is megcsókoltam volna.

— Pedig megérdemelte volna, hogy pofonússem. És aztán tovább nem történik semmi. Még csak levél sem jön hosszú évek után.

... Mondd meg igaz lelkedre, hogy nem foglál-e még kezét először látott nővel és abban a kézfogásban megérezted, hogy

KRÚDY ZSUZSA EMLÉKEZÉSE

Apám születésnapjára

De jó érzés megemlékezni a hetni édesapám centenáriáról! Nem múlt el bennem emléke, nem halványult el személye, hiszen nap, mint nap felidézhető, ahányszor belebeolvasok írásaiba. S lehet, hogy képzelődöm, de nem egyszer úgy tűnik, most hozzám szól, hozzám, utóljára született gyermekéhez. Akinek egykor ifjúsági könyvet ajánlott: „Kedves kisleányom, Zsuzsika... Lehet, hogy én már akkor nem leszek, mikor rá te eljutsz a hosszú utakon a mesék országába. Azért már most megfogom kis kezét, hogy könnyebben odatalálj a meseországban a királyhoz, Jókai Mórhoz...”

Látom magam előtt, amint íróasztalánál görnyed. Mellette füstölő cigarettája. A kora hajnal már itt találta, ha beteg volt, ha nem is aludt előzőleg. Délig, szinte megszakítás nélkül írt, míg el nem végezte napi penzumát, 16 oldalt. (Dílszgyőri árkusokra, lila tintával, hegyes tollal, gyöngybetűkkel.) Az íróbútykó már régen megjelölté szép kezét, mert írógép, diktálás, magnetofon nem könnyítette munkáját. Egyforma szorgalommal, rendszeresen és szenvedélyesen rőtta sorait.

Írásaiban szívesen idézte születi, nagyszüleit, különösen nagyatyját, az 1848–49-es honvédtiszt, kedves táját, a Nyírséget, Szepességet, a Balatont, a fővárost, s néhány magyar kisvárost. A külfonlak közül Bécsét, ahol többször járt. Utazgatni, annyag hiányában nem volt módja. Szívesen foglalkozott a magyar irodalom kincseivel, képviseivel. Csak a tisztességeseket, emberiségeket, tehetségeket becsülte!

Az Ady Endre éjszakaiban olvashatjuk: „Mert jegyezd meg magadnak, Ady Endre, hogy az a legutolsó íróféreg, aki úgynevezett társadalmi úton is akar érvényesülni. Ez a legfertelmesebb fajzat! Aki meghívókat és a zsúrokra, a zsidók vacsorái felett viccelődik keresztény társaságokban, míg a zsidók között a keresztények butaságait gúnyolja... Azért szeretlek Ady Endre, mert nem vagy ilyen.”

Lakásunk, környezetünk, ruházatunk szegényes volt. Apám, igen pedáns, tiszta, ruhára vigyázott. (Otthon elnyűtt holmiban írt.) S bár csak néhány holmija volt, mindig elegánsnak hatott. Kalapot csak puhát viselt, s azt szerette „betyárosan” félrecsapni. Gombos cipőt könnyű járása miatt szinte sohasem kellett talpaltatni. Ernyőt soha, de botot (vastag bambuszbot) mindig hordott. Ékszere nem volt. Diszcs inggombjal, nyakkendő nélkül, régen hűtlenül elhagyták. Csúpn egy ezüstbefoglalt farkasfogot viselt kalapján.

Kevésbeszédű, hallgatag volt,

magáról szinte sohasem szólt. Rajongói állították, hogy „Gyula bácsi mindent tud”. Valóban jól ismerte korának — de az előzőeknek is — jelentős személyeit, eseményeit, problémáit. Ehhez járultak még ismerőseinek elbeszélései (mindent szívesen meghallgatott, ami érdekelte), s kiterjedt levelezése, kutatásai, ragyogó megfigyelőképessége.

Valaki azt írta róla, hogy kevés olyan írónk volt, akit annyira érdekelték a magyar vidék szokásai, életmódja, s embereinek hétköznapijai. Hozzáteszem: és a magyar ételek, ízek, a vendéglátás minden csínyja-bínyja. Több kötetet tennének ki azok az írások, amelyek ezekkel foglalkoznak. Mesterfokon értett a főzéshez, de maga nem volt nagyevő. Különösen utolsó éveiben, amikor már sokat betegeskedett, szenvedett.

Ifjúkorában hatalmas testi erejéről ismerték, de ő senkit sem bántott, csak akkor ütött, ha belekötöttek, vagy ha másokat kellett megvédenie. Ezekben az években nagy szívtörő hírében állott. Sok-sok nőismerőse közül a legfontosabbakat legemlékeztetéseket írásaiban megörökítette.

En is ismertem a Rezeda Kázmér szép élete Késő Faniját, a Hét bagoly Leonóráját. Jelentős volt életében az Asszonyságok díja Jellája és a sok helyen szereplő Pilisi Róza. Legkedvesebb leányulakjai édesanyjáról, Zsuzsáról mintázták. Ő az útitárs Eszténája, a Hét bagoly Áldásakája, a Rezeda Kázmér Tinije, az Asszonyságok díja Natáliája, a Bukfenc Györgyvirágja és a Bol-dogult úrtikoromban Vilmája.

A Bukfenc egyik kiadásának előszava így szól:

„Kedves Gyöngyvirág, ismét eszembe jutottál, mint reggel a szép álm. Ismét a régi szerelemmel gondolkodok boldog ifjúságunkra. Légy vig, mint én. Hisz senki se veheti el tőlünk azt, ami egyedül a miénk: emlékeinket...”

Az egyesek által felelőtlenül, tévesen csak „ködlovagnak”, csak „bohémnek” kiképzett Krúdy Gyula ötvennégy és fél éves koráig, haláláig: 87 regényt, 2380 elbeszélést, 1780 tárcát, cikket és 30 jelenetet, színdarabot írt, az év végén megjelenő Gedényi-féle bibliográfia szerint. A centenáriusra szántuk a Gordonkázás című kötetet is, önéletrajzát.

Krúdy Gyula temetésén egyik írótlása így búcsúzott tőle:

„Írók, álljuk körbe ravatalát. Nézzétek ezt a roncsaiban is nemesebb testet, mert életnek is, testnek is rendkívüli volt... Egy korban amikor a betű teljesen megbukott, tántoríthatatlan tisztaságú művész tudott maradni...”

Krúdy Zsuzsa

SIMONYI IMRE:

Szindbád utolsó utazása

a Postakocsi csak hajnaltajt volt indulóban a Nagyrúral

ám szolgál a kevésbeszédű szavak még alkonyattal előreutaztak valamely távoli vendégfogadóba

ugyanazért: a jószóra hiába szomjazó borok már délelőtti óta ecetesen kedvetlenkedtek a

s harangszóra már a rostélyosok is rég étvágyukat vesztették valamint a rozkenyér is megkeseredve emlékezett a

saját hajdani józeire — és estefele már a komondorok is befelé szűköltek mintha közeli halál esne a

s éjtél után a városi házakban a mászor megadó asszonyságok is idegenkedve gombolták be

kihűlt kezű emberek előtt s hajnal előtt a mennyből is egyre elborultabban tűnődött immár a dolgok hiábavalósága felett: hogy egyáltalán érdemes-e

a Postakocsi pedig hajnalban indult útnak

a jegenyék kivont kardú gárdistákként kétoldalt szemközt meneltek szépen a varjak pedig teljes gyászban tisztelegtek a jegenyéken

és valahol (bűl az Ábrándok s Óbuda lankáján) eleredt akkor az eső méltóságos gyázmuzsikája is (jó kis országos eső dörmögte a sorsával megbékült kocsis előbb a rudasnak aztán a nyergesnek)

a Nagyrúral pedig lassan hanyatt dőlt lehunyta szemét úgy álmodott utóljára még a

az álomról azt hogy örökre beteljesedett az életről azt hogy meghalt mert ez a dolga s az esőről azt hogy sírvafakadt Magyarországra

*Krúdy Gyula könyv alakban még meg nem jelent írását, az író lánya, Krúdy Zsuzsa volt szíves rendelkezésünkre bocsátani.